

Igazoló jelentések

FILMVILÁG 1980–1985

I

(1)

Budapest, 1980. december, 4.

Tóth Dezső
Miniszterhelyettes elvtárs
Művelődési Minisztérium Budapest

Igazoló jelentés

Hivatkozással Tóth Dezső elvtárrsal történt személyes megbeszélésünkre, amelynek során a miniszterhelyettes elvtárs rosszallását fejezte ki a Filmvilág 1980/12 számának néhány cikkével kapcsolatban, a következőket kívánom megjegyezni:

1. A Miniszterhelyettes elvtárs helytelenítette, hogy Bódy Gábor Psyché című filmjével szokatlanul nagy terjedelemben, s jelentőségét eképpen túlértékelve foglalkozott a Filmvilág.

Az újjáalakult Filmvilágnak szerkesztési gyakorlata, hogy a közvéleményben feltehetően széleskörű vitákat keltő műveknek a szokásosnál bővebb teret szentel, megszólaltatva ellentétes véleményeket is. Így történt ez például Jancsó Miklós Magyar rapszódia és Huszárik Zoltán Csontváry című filmjének esetében is. Ezt a célt próbálja szolgálni „Pro és kontra” rovatunk, amelynek profilját még mi sem tartjuk végleg kialakultnak. Mindenesetre igyekszünk itt a cikkeket úgy csoportosítani, hogy a különböző vélemények ellenére az összbenyomás nagy vonalakban a szerkesztőség álláspontját tükrözze.

Bódy Gábor Psychéje az 1980-as év sajtóságos filmeseménye, amelyet nagy hírverés előzött meg (főként Weöres Sándor irodalmi művének köszönhetően), s amely már csak a hatalmas anyagi ráfordítást illetően is, a jelenlegi magyar filmgyártás nagyszabású vállalkozásának ígért. Szerkesztőségünk a leközlött há-

rom cikkel e fokozott érdeklődésnek kívánt megfelelni.

Ugyanakkor szeretném felhívni a figyelmet, hogy mind Almási Miklós, mind Szigethy Gábor kritikája erős fenntartásokkal, mi több, Szigethy esetében kifejezett elutasítással fogadta Bódy jelentős tehetségre valló, ám vitatható filmjét, s csupán Császár István jegyzete fogta pártját a Psychének. Almási Miklós bírálata higgadt szintézist teremtett a szélsőséges vélemények között, ezért közzöltük a lapban vezető helyen.

2. A Miniszterhelyettes elvtárs kifogásolta, hogy Kelecsényi László Bűntudatunk természete című írása, amely a Latinovits-szindrómát elemzi, feleslegesen kavargat fel ismét a Latinovits Zoltán halála által kiváltott érzelmeket.

Szerkesztőségünk úgy vélte, hogy hasznos szolgálatot tesz, amikor segít őszintén és elemző módon szembenézni az objektíve létező mítoszokkal, megpróbál leásni azok gyökeréig, s a mítosz kisajátítóival és hamis értelmezőivel szemben igyekszik helyes irányba orientálni a közvéleményt. A cikk egyébként folytatása Kelecsényi László Nosztalgiaánk természete című írásának (Filmvilág 1980/4 szám), amely a Karády-mítosz társadalmi-tudati hátterét próbálja megvilágítani.

Úgy gondoltuk, hogy az embereket ténylegesen foglalkoztató kér-

désekről érdemes felnőtt módra, nyíltan beszélni, még az úgynevezett kényes témák esetében is, megfosztva ezáltal azokat a „kényesség” kétes vonzerejétől. Ebben a törekvésünkben bátorítást véltünk kiolvasni Pártunk központi irányvonalából, amely minden területen őszintén és nyíltan néz szembe a valóság tényeivel.

Lehet, hogy a Latinovits-cikkbe egy-két fogalmazásbeli pontatlanság is belecsúszott, az írás közzlése azonban – szándékunk szerint – a hamis gőzök és ködök eloszlásának konstruktív célját szolgálta.

3. A Miniszterhelyettes elvtárs nehezményezte az Őrültek-e az örült nők? című cikk közzlését is, amely a hasonneműek szerelmével foglalkozott a filmvásznon. (Az írás szerzője: Fáber András.) Szeretném hangsúlyozni, hogy a cikk szinte kivétel nélkül (ilyen kivétel Jancsó Miklós Magánbűnök, közerkölcsök című műve, amellyel annak idején a Népszabadság csaknem kolumnás cikkben foglalkozott) Magyarországon hivatalos forgalmazásban bemutatott filmekre hivatkozik, elsősorban olyan nagy művészek, mint Visconti, Pasolini, Fellini alkotásaira. Az örült nők ketrece pedig az 1980-as év egyik legnagyobb közönségsikere volt hazánkban. Minthogy a homoszexualitás évezredes témája a művészetnek, magától értetődőnek, sőt hasznosnak véltük, hogy nyíltan

szóljunk olyan témáról, amelyet az évezredek valláserkölcsei prűdéria, s a magyar keresztény kurzus gyakorlata tabunak nyilvánított. Szeretnék arra emlékeztetni, hogy ezzel a törekvésünkkel korántsem állunk egyedül szellemi közéletünkben, az újságokban, a megjelent könyvekben ennél borsosabb témákról is írnak, s ezek ma már nem keltenek közfelfűnést. A vitatott cikk nem propagálja a homoszexualitást, csupán árnyaltan és értően beszél egy olyan kérdésről, amelyről az emberek úgyis beszélnek. Legalábbis a bemutatott filmek kapcsán.

Egyébként egy-egy ilyen „érdekes” cikk közlésére azért is vállalkozunk, mert más irányú feladatunk a lap-remittenda csökkentése (ennek érdekében széleskörű megbeszélést kezdeményeztünk postai hírlapterjesztőkkel és hírlapárusokkal is), s nem szeretnénk, ha a folyóirat-árak növekedésével jelentősen szűkülne olvasótáborunk.

Az elmondottak ellenére el kell ismernem, hogy a Psyché-kritikák (a film jellegéből következő), a Latinovits-cikk és a filmművészetben ábrázolt homoszexualitásról közölt írás együttes hatásában az extrémítás felé sodorta a Filmvilág 1980/12. számát. Szeretném azonban hangsúlyozni: ez semmiféle tendenciát, szerkesztési koncepciót nem fejez ki, ez a tény a körülmények sajnálatos összejátásásából adódott. Nem

mentségűl, csupán magyarázatként mondom el, hogy a Filmvilág csaknem két és félhónapos szerkesztési-nyomdai átfutással készül, s egy olyan jellegű lapnál, ahol a munka természete megköveteli, hogy lépést tartsunk a havi filmbemutatókkal, a tervezett műsor legkisebb változása is felborítja egy-egy lapszám szerkezeti koncepcióját, s az indokolatlanul hosszú átfutási idő állandó artistamutatványokra kényszeríti szerkesztőségünket. Egy ilyen balszerencsés, hirtelen átcsoportosítás következtében került az eredeti tervtől eltérően, ugyanabba a számba a Bűntudatunk természete és az Őrültek-e az örült nők? című cikk. A politikai események gyors változása következtében gyakran megváltozott akusztikai közegben jelennek meg a politikai jellegű írások is az elfogadhatatlanul hosszú átfutási idő miatt, s félő, hogy ezek bizonyos esetekben szándékuktól eltérő értelmezést nyerhetnek.

Kérem a fentiek szíves figyelembevételét.

Eltvársi üdvözlettel:

/Létay Vera /

(2)

MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUM
MINISZTERHELYETTES

Létay Vera elvtársnőnek,

a FILMVILÁG főszerkesztője
Budapest

Kedves Létay Elvtársnő!

1980. december 24-én kelt, nem kielégítő igazolójelentésével kapcsolatban felhívom a figyelmét arra, hogy a lap szerkesztése során nemcsak annak elkerülésére kell törekednie, hogy nem-kívánatos cikkek egy-egy számban történő „összefutása” hamis hiedelmet keltsen a szerkesztés koncepcióját illetően, hanem magát ezt a koncepciót – azaz a realista filmművészet támogatását, a filmművészet és a közönség kapcsolata erősítését – kell olyan következetességgel érvényre juttatni, ami szükségképpen kizárja az ilyenfajta egybeeséseket.

Budapest, 1981. január 20.

Eltvársi üdvözlettel:

/Tóth Dezső/

II

(1)

MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUM
Postacím: 1884 Budapest, Pf. 1.
Telefon: 118-600, 125-090 –
Telex: 22-5935
Ügyiratszám: 35.217/83

Filmvilág Szerkesztősége
Létay Vera főszerkesztő elvtársnő
Budapest

Kedves Létay Elvtársnő!

Az 1983. március 18-án Szabó B. István főigazgató elvtárral folytatott telefonbeszélgetésére hivatkozva tényszerű, írásos tájékoztatást kérek 1983. március 24-re arról, hogy Sára Sándor: Pergőtűz c. filmje kapcsán milyen szerkesztői megfontolásból látott napvilágot a Filmvilág 1983/3 számában Tóth Pál Péter egyetemistákkal folytatott kerekasztal-beszélgetése, továbbá, hogy milyen szerkesztői megfontolás alapján engedett kinyomtatni a magyar állam és a Szovjetunió viszonyát pejoratív megvilágításba helyező részleteket.

Budapest, 1983. március 22.

/Kőhalmi Ferenc /
Filmfőigazgató-helyettes

(2)

Budapest, 1983. március, 24.
MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUM
Filmfőigazgatósága
Kőhalmi Ferenc
főigazgató-helyettes elvtárs
Budapest

Kedves Kőhalmi elvtárs!

Az 1983. március 18-án Szabó B. István főigazgató elvtárral folytatott telefonbeszélgetésre hivatkozva tényyszerű, írásbeli tájékoztatást kért arról, hogy Sára Sándor: Pergőtűz című filmje kapcsán

1./ Milyen szerkesztői megfontolásból látott napvilágot a Filmvilág 1983/3 számában Tóth Péter Pál egyetemistákkal folytatott kerekasztalbeszélgetése;

2./ Milyen szerkesztői megfontolás alapján engedtem kinyomtatni „a magyar állam és a Szovjetunió viszonyát pejoratív megvilágításba helyező részleteket”.

Kérdéseire a következőkben adom meg a választ.

1./ Az átalakult Filmvilág mindig is arra törekedett, és jelenleg is arra törekszik, hogy a magyar filmművészet alkotásait ne pusztán elszigetelt esztétikai produktumokként vizsgálja, hanem szembesítse a magyar valósággal, és ha erre a tárgyalt filmek tartalmuknál fogva módot ad-

nak, szociológiai megközelítéssel is elemzés alá vegye, s a műbíráló szűk szakmai köréből kilépve tágabb perspektívák közé helyezze azokat.

Úgy ítélem, hogy Sára Sándor Pergőtűz című filmje alkalmas erre a szerepre.

Mint valamennyien tudjuk, a 2. magyar hadsereg pusztulásának körülményeivel, Magyarország második világháborús szereplésének eme tragikus epizódjával a történelemkönyvek évtizedekig alig foglalkoztak, a szemtanúk elmenőben vannak, az azóta született és felnőtt fiatalok történelmi tudatában „nagyon homályos, érthetetlen, sztereotípiákon alapuló kép állt össze” ezzel kapcsolatban, ahogy a beszélgetésben résztvevő egyik egyetemista is mondta. Amikor Tóth Pál Pétert, az ELTE szociológiai tanszékének oktatóját fölkertem az egyetemistákkal folytatott kerekasztal-beszélgetés vezetésére, ezt abból a megfontolásból tettem, hogy lapunk mintegy dokumentálja az azóta felnőtt nemzedék fejében élő nézeteket, ezzel is nyomatékosítva meggyőződésünket, hogy a történelem mégoly ellentmondásosan tragikus kérdéseit sem lehet büntetlenül a szőnyeg alá söpörni, s a teljes igazságon alapuló, felnőttekhez méltó, érett történelmi tudat kialakítása nagy felelősséget ró mindannyiunkra, akik a legcsekélyebbet is tehetünk ezen a téren.

2./ A cikk egészének gondolatmenetét követve, nem hiszem, hogy a közöltek a magyar állam és a Szovjetunió viszonyát pejoratív megvilágításba helyeznék. A cikk egyértelműen mutat rá, hogy a magyar hadseregnek semmi keresnivalója nem volt a Donnál, s a Szovjetunió igazságos háborút folytatott a betolakodók ellen.

A telefonbeszélgetésben kifogásolt részletek: „Gyekinczki: Nagyon nagy kérdés az, hogy hogyan lehet biztosítani az azonosulást azzal a rendszerrel, amely deklarálta a legnagyobb barátjának a Szovjetuniót tartja, azt a Szovjetuniót, ahol 40 évvel ezelőtt a legtöbb magyar meghalt”. És lejjebb: „Emlékszem egy híradófilmre, amely már 45-ben készült, amikor a Gellért-hegyen a frontról hazatérő magyar katonák koszorúzták a szovjet hősök sírját. Én ezt egy olyan abszurd szituációnak, egy anynyira fonák helyzetnek fogom föl, hogy ez egyszerűen elképesztő.”

Szeretnék emlékeztetni arra, hogy ezek a mondatok arra a kérdésre adott válasz részleteit jelentik, amely kérdés így szólt:

„Mit tudunk azokról, arról a több százezer családról, amely a háború következtében csonka maradt?” A válaszoló azt próbálta érzékeltetni, hogy a csonkán maradt családok a korábbi politikai félrevezettség és az őket ért fájdalom hatására érzékenyek voltak, s erről az érzékeny-

ségről az akkori politikai vezetés nem vett tudomást.

A válaszoló egyetemista természetesen nem a szovjet hősök áldozatát vonja kétségbe.

Ugyanakkor sajnos el kell ismerem, mint ahogy azt Szabó B. István filmfőigazgató elvtárrsal folytatott telefonbeszélgetésben is megtettem, hogy a fölrott mondatok valóban ügyetlenül és árnyalatlanul vannak megfogalmazva, ezért félreértésre is alkalmat adhatnak. Ezt magam is szerkesztői hibának tartom.

Elvtársi üdvözléssel:

/Létay Vera/
főszerkesztő

III

(1)

Filmvilág szerkesztősége
Budapest, 1985. III. 21.
Budapest
Országház u. 20.
1014

Kózhalmi Ferenc
filmfőigazgató elvtársnak
Kulturális Minisztérium
Budapest

Igazoló jelentés

A Filmvilág 85/3. számában „Lezárt-e a per?” címmel Lengyel László

ló tollából megjelent „A magyar nép nevében” című, Róna Péter rendezte, a háborús bűnösök peréről szóló dokumentumfilmmel foglalkozó cikkkel kapcsolatban a következőket szeretném elmondani.

1. Az írás olyan jeleneteket elemez, olyan szövegrészekhez fűz reflexiókat, amelyek nem szerepelnek a film végleges változatában. A valóban kínos körülmény azzal magyarázható, hogy a Filmvilág több mint két hónapos nyomdai és szerkesztési átfutással készül, s ez a hátrány az aktualitásokkal, a havi mozibemutatókkal lépést tartani kívánó folyóirat esetében a munkát reménytelenül nehezíti (energiáink nagy részét a technikai körülményekkel folytatott harc, az idegölő szervezés köti le), s a szerkesztést nem egyszer – miként most is – a hazardjáték veszélyeinek teszi ki. Hogy a filmeket levetítsük, a felkért szerzőknek legyen idejük felkészülni, anyagot gyűjteni, kritikájukat megírni, nekünk a lapot megszerkeszteni, a nyomdának kinyomtatni, ehhez időre van szükség, közben esetleg változik a film, felcserélődnek a bemutatók. Ha pedig nem sikerül a filmet korán levetíteni, az történik, ami az ugyanebben a lapszámban megjelent, Szabó István „Redl ezredes” című filmjéről írott kritikámmal, amelyet akkor adtunk nyomdába, amikor még egyetlen kritikát sem közöltek a lapok a műről, és akkor jelenik meg,

amikor a bemutató már rég elveszítette aktualitását, és a kritikák minden csontot „lerágtak”.

Róna Péter rendező kérésünkre segítőkészen, minden bizonnyal jóhiszeműen, levetítette „A magyar nép nevében” akkori változatát – alkalomilag felkért kritikuskunk csak erről a látott filmről írhatott.

2. Lengyel László cikkének tartalmáról.

A Filmvilág olvasótáborát elsősorban fiatalok alkotják. A szerkesztés tudatos törekvése, hogy ehhez a korosztályhoz szóljon, s ennek megfelelően igyekezzünk az aggasztóan beszűkült középkorú kritikuskárda körét fiatalokkal kiszélesíteni. A kísérlet hol jobban, hol kevésbé sikerül.

A háborús bűnösök peréről szóló film kritikájának megírására szándékosan nem az ismert történészek egyikét kértük fel. Inkább az izgatott bennünket, hogyan látja ezt a kérdést a fiatal nemzedék egy tagja, akinek számára ezek az események a születése előtti könyv-történelem lapjait alkotják. Feltételezni, hogy a tettek elkövetőinek bűnösségét, az ítélet végső igazságosságát a cikkíró kétségbe vonja, nyilvánvaló abszurditás, ugyanakkor kikerülhetetlennek látszik, hogy egy mai fiatalember a történelmi tanulságokat saját élete felé meghosszabbítsa, a jogrend és a törvényesség egységes erkölcsi igényét hangsúlyozza, „a józan megfon-

tolás, az igényes elemzés, az évekre világitó párbeszéddek” fontosságára figyelmeztessen, s arra ösztökéljen, hogy „újrarendeljük a nemzeti megtévelyodások lehetőségét, egy lassú, láthatatlan elemekből épülő, erkölcsi torzulás társadalmi felelősségét”. Magam, sajnos ahhoz a generációhoz tartozom, amely személyes tapasztalatokat szerezhett a korszak mibenlétéről: kilencévesen, a gettóból szabadulva láttam a cikkben említett Oktogon-téri akasztottakat, mellettem anyám, karjában a pince földjén szült csecsemőjével, aki hazatérésünk után nemsokára éhen halt, apám és három testvére, nagyszüleim, anyám családja Auschwitzban pusztult el, stb., stb. Mindezt nem a melodramatikus hatáskeltés szándékával mondom el, csupán azért, hogy rávilágítsak: éppen életkorom, személyes elfogultságaim miatt is szenvedélyesen érdekel a népesség nagyobbik hányadát alkotó, háború után született nemzedék véleménye. Meggyőződésem, hogy számukra valóban csak a jogrend és a törvényesség folytonossága, a katarikus történelmi helyzetek őszinte elemzése teremtheti meg a biztonságérzet és a bizalom légkörét. Úgy vélem, történelmi tapasztalataink feldolgozása életkortól függetlenül is létező társadalmi igény napjainkban, amely találkozik felelős politikai fórumaink törekvéseivel.

Mellesleg szeretném felhívni a figyelmet, hogy Lengyel László „Le-

zárult-e a per?” című – a nemzedéki hiátusnak talán erősebben hangot adó – cikke része egy több anyagból komponált összeállításnak, amely csak együtt olvasva nyeri el a szándékolt politikai hangsúlyokat. A „Börtönbeszélgetések – Háborús bűnösök önmagukról” Lengyel László L.L. jelzéssel közölt bevezetőjével azt hiszem félreérthetetlenül mutatja a tömeggyilkosságokba torkolló, eszeveszett felelőtlenség, a klinikai értelemben is örültek kezébe került országvezetés bűnös képtelenségét.

Amennyiben nem ez a mondani-
való olvasható ki cikk-összeállításunkból, el kell ismernem, rosszul mértem fel a kinyomtatott szöveg hatását.

Tisztelettel:

Létay Vera
a Filmvilág főszerkesztője

(2)

MŰVELŐDÉSI MINISZTERIUM Film-
főigazgatóság
Létay Verának, a FILMVILÁG főszer-
kesztője
B u d a p e s t

Kedves Létay Vera!

Igazoló jelentését a Filmvilágban megjelent „A magyar nép nevében” című, Róna Péter rendezte film-

mel kapcsolatos cikk-összeállításról megkaptam.

Megjegyzéseit, amelyek a lap átfutási idejéből fakadó nehézségeit érintik, továbbá az összeállítás második részének az első rész hiányait és szemléleti hibáit ellensúlyozó voltát, valamint az idősebb korosztály eltérő felfogását a fiatalokú szerzőtől, a valósággal egybeesőnek érzem magam is.

De mindez nem menti Önt fel a létrejött hiba miatti szerkesztői felelősségtől. Egy fiatal szerző megteheti, hogy cikke egészét uralják a számára újdonságot jelentő kényes motívumok. De a főszerkesztő nem engedheti meg magának, hogy a háború utáni időszak egyik legdrámaibb pillanatában, amikor a magyar politikai vezetés a lehető leggyorsabban kívánta magát elhatárolni a fasizmus

bűneitől, ne ez a mozzanat legyen a témával, a 40. évfordulón foglalkozó cikk középpontjában.

Felelősnek tartom azért is, hogy a szerkesztőség munkatársaival, egy ilyen, témája és megjelenésének időpontja miatt politikai szempontból exponált cikk esetében nem ellenőriztette, hogy a cikk a végleges és elfogadott filmet idézi-e pontosan.

Ezek miatt a hibák miatt figyelmeztetem és intézkedni fogok, hogy prémiumát csökkentsem. Sajnálom, hogy szerkesztői munkájába ilyen hiba csúszott. Szükséges, hogy nagyobb figyelmet fordítson az ilyen típusú hibák elhárítására.

Budapest, 1985. március 22.

/Kőhalmi Ferenc/
filmfőigazgató